

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

Кваліфікаційна робота
магістра

**з теми: «ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
2 курсу, групи Sr1-M23
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Дідюра Світлана Іванівна

Керівниця:
Мельник Л.П.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
соціальної роботи

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАДАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	7
1.1. Психосоціальний стан внутрішньо переміщених осіб: потреби та проблеми.....	7
1.2. Організація надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.....	16
1.3. Особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	34
Висновки до першого розділу.....	45
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАДАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	48
2.1. Організація та аналіз результатів дослідження.....	48
2.2. Методичні аспекти розробки програми психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.....	56
2.3. Апробація програми психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.....	70
Висновки до другого розділу.....	77
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	89

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні є надзвичайно актуальним через масштабність та тривалість гуманітарної кризи, спричиненої військовими діями.

З 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні зростає до мільйонів осіб. Внаслідок цього, вони стикаються з низкою проблем, включаючи психологічні травми, соціальну ізоляцію, втрату звичного способу життя та труднощі адаптації.

На тлі таких викликів психосоціальна допомога відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в нових умовах. Її значення полягає у мінімізації психічних розладів, адаптації до нових умов, захисті вразливих груп, відновленні суспільного добробуту.

Складність цієї теми полягає у необхідності інтеграції психологічної допомоги та соціальної підтримки з урахуванням воєнного контексту. У цьому аспекті значущим є впровадження програм, які мають вплив на ментальне здоров'я внутрішньо переміщених осіб, розвиток локальних ініціатив та міжнародної співпраці.

Таким чином, дослідження особливостей надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам сприяє формуванню ефективних механізмів підтримки, що допомагають людям не лише вижити, але й адаптуватися, інтегруватися та вплинути на покращення ментального здоров'я, що й зумовило вибір теми нашого наукового дослідження: **«Особливості надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні».**

Об'єкт дослідження – внутрішньо переміщені особи.

Предмет дослідження – програма психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні.

Мета роботи – дослідити особливості організації та реалізації психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукових підходів до вивчення питання надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні.

2. Окреслити особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах військового стану в Україні.

3. Дослідити психосоціальний стан внутрішньо переміщених осіб.

4. Розробити та апробувати програму психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Проблемі надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам присвячено чимало досліджень. Так, психологічна підтримка висвітлюється у працях О. Богучарової, Ю. Боднарук, Т. Каменщук, К. Левченко, Н. Лунченко, Н. Сосновенко, В. Панок, Т. Титаренко, І. Ткачук та ін. Питанням соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб присвятили свої праці такі вчені як: В. Антонюк, О. Балакірева І. Козинець, О. Прогнімак, У. Садова, М. Скрипниченко, О. Снігова, В. Устименко та ін.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань проведено аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури з теми дослідження, спостереження, тестування, експеримент, кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Експериментальною базою дослідження виступала Кам'янець-Подільська територіальна громада.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що: здійснено аналіз проблеми надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам у вітчизняній і зарубіжній теорії та практиці; висвітлено

стратегію надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що викладені в кваліфікаційній роботі висновки і пропозиції можуть бути використані: при підготовці здобувачів вищої освіти спеціальностей «Соціальна робота», «Соціальне забезпечення», в роботі працівників Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та інших установ при організації роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Апробація роботи. Результати кваліфікаційної роботи обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та на Всеукраїнській науково-практичній конференції Інтернет конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи».

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано статтю: Мельник Л.П., Дідюра С.І. Особливості надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна* / За ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Вип. 39. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В, 2024. 228 с. С. 123-128. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8024> у співавторстві із науковим керівником.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки, з них основного тексту – 80 сторінок.

ВИСНОВКИ

Здійснене нами дослідження особливостей надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах військового стану в Україні дає змогу зробити такі висновки:

– відповідно до *першого завдання дослідження* було здійснено аналіз наукових підходів щодо вивчення проблем внутрішньо переміщених осіб в умовах військового стану в Україні, проведено огляд сучасних наукових праць та теорій у сфері психосоціальної допомоги даній категорії осіб та визначено, що: *основними потребами внутрішньо переміщених осіб є: матеріально-побутові проблеми* (скрутне матеріальне становище, нестача коштів, відсутність придатного житла, тривале безробіття, відмова у соціальній допомозі або послугах); *психологічні проблеми* (конфлікти, пригнічений стан, агресія з боку інших, потрапляння до залежності); *втрати* (втрата житла, майна, заощаджень, відсутні необхідні документи, травми і захворювання); *психосоціальна допомога* – це система заходів, спрямованих на підтримку та відновлення психологічного та соціального благополуччя особи або групи людей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Вона охоплює як психологічну підтримку, так і сприяння соціальній адаптації, допомагаючи людині впоратися зі стресом, травматичними переживаннями та інтегруватися в суспільство;

– відповідно до *другого завдання дослідження* було визначено, що *соціальний захист внутрішньо переміщених осіб* – це система соціальної та фінансової підтримки внутрішньо переміщених осіб, яка включає фінансову, матеріальну та соціально-психологічну підтримку даної категорії громадян до їх повної реінтеграції у суспільство на новому місці проживання;

– відповідно до *третього завдання дослідження* було проведено опитування серед внутрішньо переміщених осіб та встановлено, що більшість досліджуваних

(70%) відчувають виражений або сильний стрес, а 5% уже перебувають на стадії виснаження; щодо рівнів стресостійкості, то більшість (90%) респондентів демонструють середній, знижений або дуже низький рівень стресостійкості, що свідчить про значний вплив життєвих труднощів і можливий брак ресурсів для подолання стресу. Лише 5% мають високий рівень стресостійкості; більшість внутрішньо переміщених осіб (70%) мають середній або нижчий за середній рівень резильєнтності, що може бути пов'язано зі стресовими обставинами їхнього життя. Лише 20% демонструють високий або вищий за середній рівень стійкості.

Виявлені показники підкреслили необхідність додаткової психосоціальної підтримки для цих груп.

Відповідно до четвертого завдання дослідження нами було розроблено програму психосоціальної підтримки, яка складалась з 10 занять. Мета програми полягала у допомозі внутрішньо переміщеним особам справлятися зі стресом, підвищувати стресостійкість та резильєнтність. В програмі ми використовували мандало-терапію та асоціативні карти як інструменти для саморефлексії, релаксації та емоційної підтримки.

Аналіз результатів повторного дослідження внутрішньо переміщених осіб підтвердив ефективність нашої програми психосоціальної допомоги, а саме: виражений або сильний рівень стресу знизився з 70% досліджуваних до 40%; середній рівень стресостійкості збільшився з 45% респондентів на 70%, а дослідження рівня резильєнтності показав, що середній рівень збільшився з 35% до 50%, низький рівень зменшився з 10% до 5%.

Все це свідчить про ефективність запропонованої програми психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Наша робота не претендує на повне розкриття теми дослідження. Тому перспективи подальшого дослідження можуть включати розробку програм

самодопомоги та навчальних матеріалів для внутрішньо переміщених осіб
апробацію державних програм з надання психосоціальної допомоги різним віковим
категоріям населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаєв Н.А., Кокурн О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В., Ткаченко В.В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Алексеєнко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Бирик Д. Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки. Монографія / за ред. Т.Ф. Алексеєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.
3. Алімова І. Є. Інституційне забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Ефективність державного управління*. 2019. С. 53–62. URL: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198495>
4. Андріяш В., Громадська Н., Малікіна О. Основні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, № 4(70). 2023. С. 5-12. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-4\(70\)-1](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-4(70)-1)
5. Андріяш В. І. Соціальна відповідальність держави в сфері забезпечення соціального захисту населення в умовах війни в Україні. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. № 2. 2023. С. 3–9.
6. Арт-терапія і війна: контексти і досвід практичної роботи. /за заг. ред. Н. Кальки, Г. Одинцової. Колективна монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 283 с.
7. Басова І. Внутрішньо переміщені особи в документах ООН. *Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*. 2017. С. 448–451.
8. Басова І. С. Соціальний захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. Том. 1. С. 140-145.
9. Блок Н. Деякі питання соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Т. 10. № 3(39). 2023. С. 66-73.

10. Боняк В. О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 20–22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/15>.
11. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія /за ред. О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с
12. Вознесенська О. Л., Сидоркіна М. Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми: Практичний посібник. К.: Золоті ворота, 2016. 198 с.
13. Волотовська Н. Перспективи застосування арт-терапії як засобу протидії при посттравматичному стресовому розладі. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 8 (4). 2023. С. 34-48. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/464>
14. Департамент соціальної та ветеранської політики міської ради: офіційний веб-сайт. URL: <http://www.social.lutsk.ua>
15. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. No 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>
16. Доценко-Білоус Н. Будівництво соціального житла для внутрішньо переміщених осіб: правові аспекти: програма розвитку державно-приватного партнерства USAID. URL: http://ppp-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/08/IDPs_Dotsenko-Bilous_Ukr.pdf.
17. Енциклопедичний словник з арт-терапії / за заг. наук. ред. О. Л. Вознесенської, О. М. Скнар. К.: Видавець ФОП Назаренко Т. В., 2017. 312 с.
18. Жиленко Р., Афанасьєв Д. Локальний вимір потреб внутрішньо переміщених осіб: приклад Ужгородської територіальної громади. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2022. Вип. 2 (51) с. 54–57.
19. Закірова С. Проблеми захисту прав вимушених переселенців: пошук механізмів адаптації світового досвіду до українських реалій. *Громадська думка про правотворення*. 2016. № 19. С. 4-9.

20. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: монографія / за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н, доц. М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2018. 268 с
21. Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. Практикум з арт-терапії: навчально-методичний посібник. Ч. 2. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 148 с.
22. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьВДУВС, 2020. 232 с.
23. Камещук Т. Роль і місце психологічної допомоги для внутрішньо переміщених сімей в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. Вип. 1. 2022. С. 21-27. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2022.pdf>
24. Капітан О., Руданецька О. Внутрішньо переміщені особи як особливий об'єкт соціального захисту України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Випуск 11, Номер 1 (41), 2024. С. 105-111. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-11-nomer-1-41-2024/vnutrishno-peremishcheni-osoby-yak-osoblyvyu-obyekt>
25. Колосок А., Буднік С. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб. *Ввічливість. Humanitas*, (4), 2024. С. 97–105. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.4.13>
26. Костас Параскева Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та інших стандартів Ради Європи: посібник. Видавництво «Право». 2017. 152 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-costas-paraskeva-ukr/1680760881>
27. Кравченко М. В. Пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія «Державне управління»*. 2016. № 3 (82). С. 83–90.
28. Лазоренко Т. М. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам, які знаходяться в дистресовому стані. *Актуальні проблеми практичної*

психології : збірн. наук. праць Всеукр. наук.-практич. інтернет конф. (19 травня 2023 року, м. Одеса). Одеса, 2023. С. 80-85. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/18536?locale=uk>

29. Лютий В. П. Вплив програм соціальної допомоги на життєдіяльність сімей внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. №3. С. 26-37.

30. Лютий В., Дуля А. Сім'ї ВПО з дітьми: потреби та стратегії опанування складними обставинами. *Ввічливість. Humanitas*. Вип. 1, 2023. С. 49–58.

31. Мельник І. П. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. *Наукові часописи Університету. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. Вип. 23. 2017. С.176-182. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19304/Melnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

32. Міжнародна організація з міграції. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>

33. Наказ Міністерства охорони здоров'я України Перелік психосоціальних послуг з надання психосоціальної допомоги від 13 грудня 2023 року № 2118 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-24#n4>

34. Наказ Міністерства охорони здоров'я України Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню від 13 грудня 2023 року № 2118 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-24#Text>

35. Наливайко Л., Мінакова Є. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування з питань інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах децентралізації влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 130–136.

36. Наливайко І. Роль держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій: теоретико-правові аспекти та світовий досвід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 151–155.

37. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року №2801-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. ст 19.

38. Панок В.Г . Соціально-педагогічна діагностика дітей та родин, які опинились в складних життєвих обставинах. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи. 2016. 68 с.

39. Павлюк Т. І., Середницька Л. П. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. Економіка та суспільство. Випуск 50. 2023.

40. Перегудова Т. В. Надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам за принципом соціально-трудової інклюзії. Демографія та соціальна економіка. 2022. № 3. С. 145-164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2022_3_10

41. Поляріна Є., Акімова О. Аналіз соціального забезпечення та статистика внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-308>.

42. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2126-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>

43. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII: станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

44. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t001533?an=2>

45. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI: станом на 14 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

46. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-

комунальних послуг: Постанова Каб. Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505: станом на 22 берез. 2022 р. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п#Text).

47. Про порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 №333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text>

48. Про порядок надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. №331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2022-%D0%BF#n30>

49. Проценко Т. О. Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наука і правоохорона діяльність*. 2016. № 4 (34). С. 37–44.

50. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посібн. для практиків соціальної сфери / за ред. Волинець Л. С. К.:ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

51. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології: Навч.посібн. К.: Кондор, 2005. 278 с.

52. Романова О. М. Правові реалії регулювання соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Часопис Київського університету права*, №4. 2023. С. 60-63. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.12>

53. Романова Н., Шевченко Я. Особливості соціального захисту вимушених переселенців в Україні. *Соціальна політика: концепції, технології, перспективи: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 21-24 квітня 2015 р./* укл. А.О. Ярошенко, Т.О. Голубенко. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 40- 43.

54. Селіхов Д.А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*,

Випуск 84: частина 1 2024. С. 103-108 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/16.pdf>

55. Солодько А., Доронюк Т. Захист соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб: першочергові завдання для України. Київ: Центр дослідж. сусп-ва. 11 с.

56. Степанова Е. Р. Соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 101–107. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-101-107>

57. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. № 40–44. 356 ст.

58. Титаренко Т. М. Технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах війни: комплексний підхід. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. 2019. №43 (46) С. 54-62.

59. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал*. Суми : СДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. №8 (52). с. 434–446

60. Чвортко Л. А. Соціальне страхування як складова вітчизняної системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Економічні горизонти*. 2022. No 4(22). С. 51–66. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(22\).2022.26701810](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(22).2022.26701810).

61. Чиркін А. С., Храпська А. О. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародно-правове регулювання та досвід зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. No 4. С. 102–105. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/21>

62. Шевченко О. О., Давидов В. О., Удовиченко Д. В. Соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб в умовах децентралізації на Сході України. *Економічний простір*. 2020. № 161. С. 114-118.

63. Яковлева Г. Право соціального забезпечення як самостійна галузь права в національній правовій системі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 102–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_23